

॥ ओ३म् ॥ वि महायज्ञ विधिः १७

वैदिकानित्य कुर्मानु विधानम्

८८लाक आर्यभाष्योनी महदर्थ

छपावी प्रसिद्ध करतार,—

आर्य सभाज-अमदावाद

आर्य संवत्सर—१८७२८४८०२२

श्रीमद् हयानंदाण्ड ४०

मार्गशीर्ष शुक्लपक्ष संवत् १८७८वि

प्रथम वार

प्रति—३०००

श्री महालक्ष्मी प्रिन्टींग प्रेसमां गीरधरदास
प्रैमचंद शास्त्री छात्र्यु—रीन्डीरोड अमदावाद

॥ ओ३म् ॥

१०३२०

વિધાપાઠ પરદેશી
આમદાવાદ આરતી.

ઓં નમઃ શિવાય (૨) જ્ય જગદિશ હરે (૨)
ભક્ત જનન કે સંકટ (૨) ક્ષણમે દુર કરે—ઓં નમઃ
ને ધ્યાવે ક્ષણપાવે દુઃખ વિનસે મનકા—પ્રભુ દુઃખ (૨)
સુખ સંપત્તિ ધર આવે (૨) કષ્ટ મિટતે તનકા—ઓં નમઃ
માત પિતા તુમ મેરે, શરણગ્રહ કિસકી—પ્રભુ શરણ [૨]
તુમ બિનઓરન કાઈ [૨] આશ કસ કિસકી—ઓં નમઃ
તુમ પુરણ પરમાત્મા તુમ અન્તર્યામી—પ્રભુ તુમ
પરબ્રહ્મ પરમેશ્વર (૨) તુમ સખકે સ્વામી—ઓં નમઃ
તુમ કરુણાકે સાગર, તુમ પાલન કર્તા—પ્રભુ તુમ
મે મૂરખ ખલ કામી (૨) કૃપા કરે ભર્તા ઓં નમઃ
તુમ હો એક અગોચર, સખકે પ્રાણુપતિ—પ્રભુ સખકે
કિસ વાં મિલું દયામય તુમકો મેં કુમાત—ઓં નમઃ
દિનબંધુ કુખ ભર્તા, તુમ રક્ષક મેરે—પ્રભુ તુમ
કરુણા હરે બદાઓ (૨) શરણ પડા તેરે—ઓં નમઃ
વિપય વિકાર મિટાઓ પાપ હરે દેવા—પ્રભુ પાપ
શ્રદ્ધા ભક્ત બદાઓ (૨) સજ્જનોડી સેવા—ઓં નમઃ

આમ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૦૩૨૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સંપ્રદાય વિદિ

વિષય ૫૨૬૮૭૫: ૪

અહોપાસનાદિ પંચ મહાયજ્ઞ (નિત્યકર્મવિધિ)

ભુમિકા

સંધ્યો પાસનાદિ પંચ મહાયજ્ઞ વિધિ વિગેરે જે નિત્ય કર્મો વેદોક્ત રિતિએ કરવા જોઈએ, તે આ પુસ્તકમાં પ્રદર્શિત કરવામાં આવેછે,

નિત્ય કર્મો કરવાથી પરમાત્માના ચથાર્થ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને તે જ્ઞાન બળે આત્મા ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થઈ શારીરિક સુખને સંપાદન કરે છે, અને શરીર આરોગ્ય રહેવાથી વ્યવહારિક અને પારમાર્થિક એ બેઉ પ્રકારના કાર્યોની સિદ્ધિ કરવાને આત્મા પ્રવૃત્ત થાય છે, જેથી જીવાત્મા સાંસારિક અવ્યયુદ્ધય સુખને તેમજ નિઃશ્રેયસ મોક્ષાનંદ સુખને પ્રાપ્ત કરવાને અર્થાત્ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પદની સિદ્ધિ કરવાને સામર્થ્યવાન થાય છે, અને તેથી ધર્મ જ્ઞાસુ સ્ત્રી પુરુષોનું મનુષ્ય જીવન સફળ થાય છે.

આ નિત્ય કર્મો કરવામાં જે મંત્રોનો પાઠ કરવામાં આવે છે, તે મંત્રોના ઉચ્ચારણ શુદ્ધ કરતાં પ્રથમ શીખવું જોઈએ તે પછી તેમંત્રોના અર્થ સમજી લઈ પ્રત્યેક મંત્રનો આશય હૃદયમાં ધારણ કરવો જોઈએ કે, જેથી ચિત્તવૃત્તિ પરમાત્માના ધ્યાનમાં સ્થિર રહે અને પોતાની ધારણા અને હેતુ સફળ થાય, વળી તેની સાથે પ્રત્યેક કર્મનું

વિધાન યથાકત કરવાનું પણ લક્ષમાં રાખેલું જોઈએ. પ્રત્યેક સુજ્ઞ મનુષ્ય સમજે છે કે અંતઃકરણ પવિત્ર રાખી મંત્રાશય ધારણ કર્યા વિના અને તદ્દત્ કર્મનું વિધાન યથાવત્ કિધાવિના મનોવાસના, અને ધારેલી યોજના પાર ઉતરે નહિ,

દરેક વૈદિક ધર્માભિમાની મનુષ્યે આ વેદોક્ત નિત્યકર્મ પાંચ પ્રકારનાં છે. જેને પાંચ મહાયજ્ઞ વિધિ કહે છે, તે દિવે એ અવશ્ય કરવાં જોઈએ, એ પાંચ મહાયજ્ઞનાં નામ આ પ્રમાણે છે. ૧ (વ્રત્યજ્ઞ) સંધ્યો-પાસન ૨ (દશગજ) અગ્નિહોત્ર ૩ (પિતૃજ્ઞ) વિદ્યમાન પિતર લોકોની સેવા ૪ (સૂતજ્ઞ) બલીવૈશ્વદેવ ૫ નૃયજ્ઞ) અતિથિ લોકોની સેવા. આ તેનો અનુક્રમછે,

નિત્ય કર્મ કરવાનું પ્રયોજન—આ સંસારમાં વ્યવહારિક અને પારમાર્થિક એવાં બે પ્રકારનાં કર્મો મનુષ્યોને કરવાનાં છે, તેમાં વ્યવહારિક કર્મો જેમ નિત્ય અને નૈમિત્તિક એવાં બે પ્રકારનાં કરવા આવશ્યક છે, તેમજ પારમાર્થિક કર્મો પણ નિત્ય અને નૈમિત્તિક કરવાં આવશ્યક છે, તે મનુષ્ય માત્રે કરવાં જ જોઈએ, જેમ સંસારમાં અબ્યુદય ઐહિક સુખની પ્રાપ્તિ માટે નિત્ય નૈમિત્તિક કર્મો કર્યા વિના ચાલતુ નથી, તે પ્રમાણે નિઃશ્રોયસ પારમાર્થિક (પૂર્ણાનંદ) સુખની પ્રાપ્તિ

માટે પણ તે નિત્ય અને નૈમિત્તિક કર્મો કરવાંજ જોઈએ તે કર્યા વિના ફળની પ્રાપ્તિ થતી નથી માટે તે અવશ્ય કરવાંજ જોઈએ. તેજ મંથર પ્રણિત વેદોક્ત આજ્ઞા છે. અને સંસારના અબ્યુદય સુખને અને અન્તિમ ભાવિ-
, હિત (મોક્ષાનંદ) ને પ્રાપ્ત થવા, જે પુરુષાર્થ કરવો એનુંજ નામ ધર્મ છે.

સંધ્યોપાસન શબ્દનો અર્થ—સંધ્ય શબ્દનો અર્થ સન્ધ્યાયન્તિ સન્ધ્યાયતં વ. પરબ્રહ્મ યસાં સા મન્યાં । જે વિધિમાં ‘પરમાત્માનું’ ભાગીરીતે ધ્યાન કરાય અર્થાત કરવામાં આવે, તેનું નામ સંધ્યા “ ઉપ ” નામ સ-
મીપતું છે અને “ આસના ” જોટવે બેસવું, અર્થાત પરમાત્મા પાસે બેસવું, (આપણા વિચારો જે દૂર દૂર ભ્રમ્યાં કરે છે તેને પરમાત્માની સમીપમાં લઈજવા) તેને ઉપાસના કહેવામાં આવે છે.

સંધ્યા બે કાળની છે—જે સમયમાં સંધી થાય છે. તેવા બે સમય છે. સવારે રાત દિનનો સંયોગ સમ-
ય, તે પ્રાતઃસંધ્યા. અને સાંજરે દિન રાતનો જે સંયોગ સમય, તે સાયંસંધ્યા. વેદાદિ સત્શાસ્ત્રોમાં સંધ્યા બેજ કાળની છે. કાંઈપણ ત્રિકાળ સંધ્યાનું નામ નિશાન નથી. જે મધ્યાહ્ન સંધ્યા માનવામાં આવે તો મધ્યરાત્રીને પણ માનવી પડે, પરંતુ એ સત્ય નથી તે સમય સંધ્યો પણ

નથી, માટે સંધ્યા પ્રાતઃકાળ અને સાંયકાળની શાસ્ત્રકરો
એ માની છે,

પ્રમાણુ-નાતિષ્ઠાંતિ તુયઃ પૂર્વાના પાસતે યસ્તુ પશ્ચિમાયમ ।

સશુદ્ર વદ્વીહિષ્કાર્યઃ સર્વસ્માદ્વિજ કર્મણ ॥

મનુ ભગવાન કહેછેકે અર્થ-જે મનુષ્ય માત્ર કાળ
અને સાંયકાળ સંધ્યો પાસન નથી કરતો તે શુદ્ર છે માટે
તેને બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી અને વૈશ્યોના કર્મોથી વિરક્ત કરે,
અર્થાત તે સમૂહથી બહાર કાઢી મુકે. વળી-

સંધ્યા યેન વિજ્ઞાતા સંધ્યા યેના નુણ સિતા ।

જીવ માનો ભવેચ્છુદ્રો મૃતઃ શ્વાચૈવ જાયતે ॥

અર્થ-જે મનુષ્ય સંધ્યા બાણતો નથી, અને સંધ્યો
પાસના નથી કરતો તે જીવનમાં, શુદ્ર સમાન છે અને મરી
ગયા પછી કુતરાની યોનિ પ્રાપ્ત કરે છે, વળી શાસ્ત્રમ
લખ્યું છે કે,

ઉપાસ્તે સંધિ વેલાયાં નિશાયા દિવસસ્યચ ।

તામેવ સંધ્યાં તસ્માત્તુ પ્રવદન્તિ મનીષિણઃ ॥

અર્થ-રાત્રી અને દિવસની સંધિ સમયે જે ઇંધરો
પાસના કરવામાં આવે છે, તે ઉપાસનાને સંધ્યા કહેછે,
કારણ કે તે ઉપાસના સંધિકાલમાં કરવામાં આવે છે
સંધિએટલે જોડાવું છે. દિવસ અને રાત્રીના મેળાપ

સમયમાં કર્તવ્ય પણ જીવ અને હૃદયના મેળાપનુંજ છે
સંધ્યાની મહત્વતા જેવીવિચાર દ્રષ્ટિથી તથા શાસ્ત્ર દ્રષ્ટિ
થી છે, તેવીજ હિતિહાસની દ્રષ્ટિથી જે રામાયણ બાલકાંડ
ત્રીસમાં સર્ગના બીજા શ્લોકમાં કહ્યું છે કે —————
સવાર થતાં મહા મુની વિશ્વામિત્ર બેઠે શ્લોકન બો-
લતા હતા,

કાશલ્યા સુપ્રતા રામ પૂર્વ સંધ્યા પ્રવર્તેતે ।

ઉત્તિષ્ઠ નરશર્દુલ કર્તવ્ય દૈવમાન્દિકમ ॥

તસ્યર્ષેઃ પરમો દારં વર્ચા શ્રુત્વા નરોત્તમૌ ।

સ્નાત્વા કૃતો દકૌ વીરૌ જપેતુઃ પરમં જપમ્ ॥

અર્થ—હે ! કૌશલ્યાના સપૂત રામ ! પ્રાતઃકાળ
ની સંધ્યાનો સમય છે. ઉઠો શ્રેષ્ઠનર, પ્રાતઃકાળનું દેવ-
કૃત કરો તે બેઠે (રામ લક્ષ્મણ) શ્રેષ્ઠ નરો તે મહ-
ર્ષિના પરમઉદાર વચનને સાંભળીને સ્નાન કરી પરમજપ
(ગાયત્રી) ને જપવા લાગ્યા—હવે બીજી વિચારણીય
વાત એ છે કે શું સંધ્યા કેવળ પુરુષ વર્ગેજ કરવી ?
નહીં સ્ત્રીઓને પણ અધિકાર છે,

જુઓ વાલ્મીકિય રામાયણ—

સંધ્યાકાલ મનશ્યામા ધ્રુવમેષ્યાતિ જાનકી ।

નદીચેર્ય શુભજલ્લા સંધ્યાર્થે વરવર્ણિની ॥

ભાવાર્થ—સીતાજીની શોધમાં નિકળેલા હનુમા-
નજી કહે છે કે. આ સુંદર જગવાળી નદીના કિનારે
સંધ્યા વેળાએ સંધ્યા કરવા માટે સીતાજી અવશ્ય આ-
વશે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે સીતાજી સ્ત્રી જાતી
હતાં, તે સંધ્યા કરતાંહતાં તે માટે સ્ત્રીપુરુષોએ પ્રાત્તઃ
સાયં મંત્રો કાળની સંધ્યાકરવી જોઈએ અને તેજ વિધિથી
અખંડાનંદની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે,

પ્રત્યેક મહુષ્યે (સ્ત્રી પુરુષે) રાત્રીના દસવાગે શયન
કરવું અને પાછલી રાત્રે ચાર વાગતાં ગ્રાહ્યમુહુર્તમાં ઉઠવું,
બ્રાહ્મે મુહૂર્તે ચો ત્યાય કૃત નિત્યો દિત ક્રિયઃ ॥ મનુ

પ્રમાણુ-

અર્થ—ગ્રાહ્યમુહુર્તમાં ઉઠીને નિત્ય કર્મ કરે
મનુસ્મૃતિમાં ઉપર મુજબ કહે છે,

પથારીમાંથી ઉઠી નિચે લખેલા પાંચ મંત્રો જોડવા,
ખીજાનેથી ઉઠીને સવારે ધાન ધરવાના મંત્રો,

॥ ઋગ્વેદ મં ૭ । સૂં ૪૧ ॥

॥ ઓરમ્ પ્રાતરાગ્નિં પ્રાતરિન્દ્રં દવામૈ પ્રાતર્મિત્રા વરુણા

પ્રાતરશ્વિના । પ્રાતર્મગં પૂષણં બ્રહ્મણ સ્પૃતિં પ્રાત્સ્સામ

મુતરૂદ્રં હુવેમ ॥ ૧

॥ પ્રાતર્જિત મગદ્ગ્રં હુવેમ વયં પુત્ર મદિત વિચર્તા ।

આદ્ર શ્વિયં મન્ય માનસ્તુર શ્વિદ્રાજા ચિચંભગ ભસંત્યાહ ॥૨

॥ ભગ પ્રણેત ભગ સત્યરાધો ભગેમાં ધિય મુદ્વા દદન્નઃ ।

ભગ પ્રણૌજનય ગૌભિરશ્વૈર્ભગ પ્રતૃષ્ઠ નૃવન્તઃશ્યામ ॥૩

॥ ઉત્તદાનીં ભગવન્તઃસ્યામોત પ્રપિત્વ ઉતમધ્યે અન્હામ ।

ઉતોદિતા મધવ ન્તસ્મૃમ્ય વયં દેવાનાં સુમત શ્યામ ૪

॥ ભગૈવ ભગવાં અસ્તુ દેવાસ્તે ન વયં ભગવન્તઃશ્યામ

તત્વાભગ સર્વ ઇજ્જોહ વીતિ સનોભગ પુરણતા ભવેહ ૫

આ મંત્રો દ્વારા પરમાત્માની પ્રાથના ઉપાસના કરી પથારીમાંથી ઉઠવું અને પછી શૌચ, હંતધાવન, મુખપ્રક્ષાલન કરીને સ્નાન કરવું-

મનુ મહારાજ કહે છે કે—

ઓર્ધ્વ ગર્ગાણિ શુદ્ધ્યન્તિ, મનઃ સત્યેન શુદ્ધ્યતિ વિદ્યા

તપોભ્યાં ભૂતાત્મા બુદ્ધિર્જ્ઞાનેન શુદ્ધ્યતિ ॥ મનુ અ૦૫૧૦૯

ભાવર્થ—શરીરને જળથી, મનને સત્યથી, જીવાત્માને વિદ્યા અને તપથી, અને બુદ્ધિને જ્ઞાનથી શુદ્ધ કરવી- શરીર શુદ્ધિની આપેક્ષાએ અતઃકરણની શુદ્ધિ અવશ્ય કરવીજ જોઈએ કેમકે પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિનું ખરૂં અને સર્વોત્તમ સાધન એજ છે.

આદ ગામ બહાર શુદ્ધ વાયુ જ્યાં વાતો હોય ત્યાં (કેશ દોઢ કેશ દુર)જઈ વ્યાયામની ક્રિયા કરીને યોગા-

બ્યાસની રીતિએ એકાગ્ર ચિત્તવૃત્તિથી પરમાત્માની ઉપાસના કરવી- ત્યાર બાદ જો બની શકે તો તેજ જગોએ સંધ્યોપાસનાનો આરંભ કરવો, અથવા જો તેમ કરવું અનુકુળ ના પડેતો સુર્યોદય પહેલાં ઘેર આવી શુદ્ધ એકાંત જગોએ ભેસી સંધ્યોપાસનાનો પ્રારંભ કરવો કે જેથી મન અન્ય પદાર્થ પર આકર્ષિત ન થાય.

પ્રહાયણ (સંધ્યા) વિધિ પૂરી કરી અગ્નિહોત્ર શરૂ કરવો. કે જેથી હંવા શુદ્ધિ, તથા વિદ્યાનોનો સહવાસ ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના લાભો પ્રાપ્ત થાય છે, બાદ પિતૃયજ્ઞ કરવો કે જેથી માતાપિતા, વડીલાની સેવા સુશ્રુષા અને વસ્ત્ર ઇત્યાદિ પદાર્થોથી તેમની તૃપ્તિ થાય છે, બાદ ભૂતયજ્ઞ કરવાથી અન્ય પાણીઓની તૃપ્તિ થઈ ઉપકાર થાય છે; અને છેલ્લો અતિથિ યજ્ઞ છે, તે કરવાથી ભદ્રાન, સન્યાસિ, મહાત્માઓની સેવા અને જ્ઞાનનો લાભ થાય છે.

ઉપર જણાવેલા પંચ મહાયજ્ઞ એ આવશ્યક નિત્ય કર્મો છે. માટે દરેક ધર્મજ્ઞાસુ ભાઈઓએ તે કરવાં જોઈએ,
ઇતિશમ્

ઓરમ્ .

વૈદિક સંઘ્તા વિધિઃ ॥

અર્થાત્,

॥ બ્રહ્મયજ્ઞઃ ॥

પ્રત્યેક મનુષ્યે પવિત્ર સ્થાનમાં આસન ઉપર બેસી નીચેનો ગાયત્રી મંત્ર લક્ષીને શિખા બાંધી કન્વં કાન્ધુકે માથાના વાળ ગમેતેમ વિખરાયેલા હોવાથી ચિત્ત સ્થિર રહી શકતું નથી. માટે વાળને સ્વસ્થ કરવાથી ચિત્ત પ્રભુમાં સારી રીતે બેસી શકાય છે (એક ચિત્ત થવામાં અનુકુળતા પડે છે)

॥ અથ ગાયત્રી મન્ત્રઃ ॥

ઓરમ્ મર્શ્વઃ સ્વઃ તત્સવિતુરવરેણ્યં ભર્ગોદેવસ્ય ધીમહિ
ધિયો યોનઃ પ્રચોદયાત્ ॥ યઃ ૦ ૨૬ મં૦૩ ॥

નીચેનો મંત્ર એક વખત બોલીને જમણા હાથમાં જળ લઈને એક આચમન કરવું. તેજ પ્રમાણે બીજી બાજુએ ગ્રીણ વખતે પણ હાથમાં જળ લઈ મંત્ર ત્રણ વખત આચમન કરવાં. તે પ્રમાણે કરવાથી ગળામાં રહેલો કફ દૂર થઈને મંત્રોના ઉચ્ચાર સ્પષ્ટ થાય એ આચમન કરવાનો હેતુ છે, મંત્ર બોલતી વખતે તેના અર્થનો ખાસ વિચાર કરી મનન કરવું.

॥ અથ આચમન મન્ત્રઃ ॥

ઓરમ્ શન્નોદેવારાભિષ્ટય- આપો મન્વતુ પીતયે ।

શંયોરાભિસ્રવન્તુનઃ ॥ યં અં ૦૩૬ મ- ૧૧ ॥

અર્થ—તેનો પ્રકાશક અને સર્વ વ્યાપક ઇશ્વર મનોવાંચિત આનંદ વાસ્તે અને પૂર્ણ આનંદની પ્રાપ્તિને માટે અમને કલ્યાણકારી થાઓ અને અમારા ઉપર સુખની વૃષ્ટિ કરો.

નીચેનો મંત્ર બોલીને દરેક ઇન્દ્રિયને જમણા હાથની ટચલી આંગળીની જોડેની બે આંગળીઓ પાણીમાં બોળી સ્પર્શ કરવો. ઇન્દ્રિય સ્પર્શનો હેતુ એ છે કે— ઇશ્વર પ્રાર્થનાથી બધી ઇન્દ્રિયો સર્વજ્ઞ બળવાન અને અત્યંત પવિત્ર રહે.

॥ અથ ઇન્દ્રિય સ્પર્શઃ ॥

ઓરમ્ વાક વાક । ઓરમ્ પ્રાણઃ પ્રાણઃ । ઓરમ્ ચક્ષુઃ

ચક્ષુઃ । ઓરમ્ શ્રોત્રમ્ શ્રોત્રમ્ । ઓરમ્ નાભિઃ ।

ઓરમ્ હૃદય ઓરમ્ કંઠઃ । ઓરમ્ શિરઃ ।

ઓરમ્ બાહુભ્યાં યજ્ઞેબલ । ઓરમ્ કરતલ કર પૃષ્ઠે ॥

અર્થ—હે પરમાત્મા મારી વાણી અને હૃદય શુભ વાણી બોલનારી થાઓ, મારી બંને આંખો સર્વ વસ્તુને પવિત્ર લાવથી દેખે, મારા બંને કાન શુભ મંગલ લા

પથુનેજ સાંભળે, મારી નાશિ, હૃદય, કંઠ, શિર એ સવ પોતપોતાનું શુભ કામ કરે, અને હું જાને હાથથી દુબ્ધ દોડોને દૂર કરી શ્રેષ્ઠ દોડોનું પાલન કરી યશ અને જાની પ્રાપ્તિ કરું.

નીચેનો મંત્ર બાણી ટચત્રી આંગળીની જોડેની બે આંગળીઓ પાણીમાં ખોળીને દંદ્રિયોને માર્જન કરવું. તેમ કરવાથી શરીરમાં કંઈ પણ આજાસ હોય તે દૂર થઈ જાય (ઠંડા પાણીમાં સોતે કરવાનો ચમત્કાર છે) અને પરમાત્માના પવિત્ર નામોનું સ્મરણ રહે.

॥ અથ માર્જન મન્ત્રાઃ ॥

શસસિ । ઓરમ્ ભુવઃ પુનાતુ નેત્રયોઃ ।
ઓરમ્ સ્વઃ પુનાતુ કંઠે । ઓરમ્ મહઃ પુનાતુ હૃદયે
ઓરમ્ જનઃ પુનાતુ નાભ્યામ્ । ઓરમ્ તપઃ પુનાતુ પાદ-
યોઃ । ઓરમ્ સત્યં પુનાતુ પુનઃશ્ચરસિ । ઓરમ્ બ્રહ્મ
પુનાતુ સર્વત્રઃ ॥

અર્થ—ભૂઃ ભુવઃ સ્વઃ મહઃ જનઃ તપઃ સત્યમ્ એ સર્વ પ્રદાનાં નામો છે. પ્રાણેના પ્રાણુ પરમાત્મા અમારાં સર્વ પૂર્વોક્ત અંગોને પવિત્ર કરે, અર્થાત્ દુબ્ધ કમો માંથી સર્વ અંગોને દૂર કરી શુભ કમોમાં પ્રેરે. નીચેનો મંત્ર બાણી પ્રાણુયામ કરવો અર્થાત્ પરમા-

સને એસી એ હાથને પગના ઘુંટણ ઉપર ગોઠવી અં, ગુહના ગુળમાં આંગળીને બાળીને ગોઠવવી. પછી ટટાર એસી બેરથી અંદરના વાયુને બહાર કાઢી જ્યાં સુધી તેને બહાર ગેદી રખાય અર્થાત ગભરામણ ન થાય ત્યાં સુધી બહાર રોકી રાખવો. પછી ધીરે ધીરે અંદર લેવો, અને પછી તે વાયુને અંદર રોકી રાખવો પાછો બહાર કહાડવો અને રોકવો. આપ્રમાણે દરરોજ ઓછામાં ઓછા ત્રણ વખત પ્રાણાયામ કરવા. પછી ધીરે ધીરે અભ્યાસ વધારતા જવું કે જે ૨૧ પ્રાણાયામ સુધી કરી શકાય છે, પ્રાણાયામ કરવાનો હેતુ એ છે કે—શારીરિક અશુદ્ધિનો નાશ થઈ મન આદિ ઇન્દ્રિયો નિર્મળ તથા બળવાન થઈ જ્ઞાન મેળવવા શક્તિશાળી બને છે.

હાલના પૌરાણિક ભાઈઓની પેઠે નાક પકડવું નહીં બને નસકોરાંથી ખુલ્લી રીતે, પવન લેવો અને કાઢવો. જ્યાં સુધી આ કીયા ચાલે, ત્યાં સુધી નીચેના મંત્રનો અથ ધ્યાનમાં લેવો.

॥ અથ પ્રાણાયામ મંત્રાઃ ॥

ઓ૩મ્ ભૂઃ । ઓ૩મ્ ભૂવઃ । ઓ૩મ્ સ્વઃ । ઓ૩મ્ મહઃ ।
ઓ૩મ્ જનઃ । ઓ૩મ્ તપઃ ઓ૩મ્ સત્યમ્ ॥ તૈ૦ પ્ર૦ ૧૦ અ
૨૭ ॥

અ । મંત્રમાં આવેલા નામનો અર્થ આગળના શબ્દાર્થ

માં જોઈ લેવો.

નીચેના અઘમર્ષણ મંત્રને બોલીને પાપથી (પાપ-કર્મ કરવાથી) દુર રહેવા પરમાત્માની સ્તુતિ કરવી, અને તેના અર્થનો વિચાર કરી મનમાં ઠાવવો, તેથી પરમાત્માનો મનમાં ડર રહે છે, અને પાપ કરવામાંથી બચી જવાય છે.

॥ અથ અઘમર્ષણ મન્ત્રઃ ॥

ઓશ્નઃ કૃતઃ સત્યઃ મીઘ્દાતપસોઽધ્યાજાયત ।

તતૌ રાત્ર્ય જાયત તતઃ સમુદ્રો અર્ણવઃ ॥ ૧ ॥

સમુદ્ધાદર્ણવાદધિ સંવત્સરો અજાયત ।

અહૌ રાત્રાણિ વિદ્યાદિશ્વસ્ય નિષતો વશી ॥ ૨ ॥

સૂર્યા ચંદ્ર મસૌ ધાતા યથા પૂર્વમ કલ્પયત્ ।

દિવઃ પૃથિવી ચાન્તરિક્ષ મથૌ સ્વઃ ॥ ૩ ॥ ક્ર૦અ૦૮અ૦૮

વ૪ ॥

અર્થ—હું એ પૂર્ણ પરમાત્માનું ધ્યાન થઈ છું, જે અનન્ત જ્ઞાનમય પરમેશ્વરના સામર્થ્યથી સર્વ વિદ્યાનો હેતુર વેદ શાસ્ત્ર અને ત્રિગુણાત્મક અર્થોત સત્ત્વ રજ, અને તમ કારણરૂપ પ્રકૃતિ, કાર્યરૂપ થઈને પૂર્વ કલ્પની માફક ઉત્પન્ન થાય છે, એજ હેતુરના સામર્થ્યથી મહારાત્રી જે પ્રલય પછી હજાર ચતુર્થુગ મુખી રહે છે,

તે પણ ઉત્પન્ન થાય છે, એજ પરમાત્માથી પૃથ્વી અને
મેઘમંડળ તથા મહા સમુદ્રની ઉત્પત્તિ થઈ, અને તે પછી
પૂર્વ સૃષ્ટિની માફક સંવત્સર ઉત્પન્ન થયા સર્વને વશ
કરનારા ઈશ્વરે સહજ સ્વભાવથી જગતની રાત્રી, દિવસ
ઘડી, પળ, અને ક્ષણ, આદી પ્રથમની માફક રચ્યા છે,

સૂર્ય અને ચંદ્રમાને સર્વ જગતના ધારણુ અને
પોષણુ કરનારે પૂર્વ કલ્પની માફક રચ્યા છે, અને
સૂર્યાદિ લોકોના પ્રકાશ, પૃથ્વી અને સૂર્ય લોકોની વચ્ચે
જે લોકો છે તેમને પણ ઈશ્વરે પૂર્વ પ્રમાણે રચ્યા છે,

તાત્પર્ય એ છે કે—વેદથી લઈને પૃથ્વી પર્યંત જે
આ જગત છે તે સર્વે ઈશ્વરના નિત્ય સામર્થ્યથી પ્રકા-
શિત થયેલું છે, અને ઈશ્વર વ્યાપક રહીને અન્તર્યામી રૂ-
પથી સર્વનાં પાપ અને પુણ્યને દેખી પક્ષપાત છોડીને
સર્વને યથાવત ફળ આપે છે; એવું નિશ્ચિત જાણીને
ઈશ્વરથી હરીને સર્વ મનુષ્યોને યોગ્ય છે કે કદી
પણ મન, વચન, અને કર્મથી પાપ ન કરવું ઉપર
પ્રમાણે અધર્મર્ષણ કયાં પછી “ શત્રોદેવી ” મંત્રથી
ત્રણ વખત આચમન કરવું, અને મંત્રના અર્થનો વિ-
ચાર કરવો,

એ પ્રમાણે કયાં પછી નીચે લખેલા “મનસા પરિક્રમા”
ના છ મંત્રોથી હરેક દિશા તરફ હાથ ઝેડીને પર-

માત્માને સર્વવ્યાપક બ્રહ્મીને તેનું ચિંતન કરવું,

॥ અથ મનસા પરિક્રમા યન્ત્રાઃ ॥

ઓરમ્ પ્રાચીદિગમિરાધિપતિ રસિતો રક્ષિતાદિત્યા ઇષવઃ ।

તેભ્યો નમોઽધિપતિભ્યો નમો રક્ષિતૃભ્યો નમ ઇષુભ્યો નમે અમ્યં

અસ્તુઽયોરસ્માનદ્વૈષ્ટિયંવયં । જન્મે દધ્મઃ ॥

અથ-કાંરઅન્દવન્૦૧૭મ્ ॥

અર્થઃ—પૂર્વ દિશામાં જે અગ્નિ જ્ઞાનરૂપ અધિપતિ સર્વ જગતનો સ્વામી બંધન રહિત ક્ષમા કરનારો છે, જેનાં બાણ સૂર્ય-આદિત્ય-નાં કિરણો છે, એ સર્વ ગુણોના અધિપતિ ઇશ્વરને અમે લોકો વારંવાર વંદન કરીએ છીએ, જે ઇશ્વરના ગુણ અને તેના રચેલા પદાર્થ જગતની રક્ષા પોષણ કરનાર છે, અને પાપીઓને બાણ સમ પીડા કરનાર છે, તેને અમે વંદીએ છીએ, એવા કારણથી કે જે પ્રાણી અજ્ઞાન થી ધાર્મિક પુરૂષનો દ્વેષ કરે છે, એ સર્વની બુરાઈને એ બાણ રૂપી કિરણોના બુખની વચ્ચે બાળી નાખે છે, કે જેથીઅમે લોકો કોઈની સાથે વૈર ન કરીએ, અને કોઈ પણ પ્રાણી અમારી સાથે વૈર ન કરે, અને અમે સૌ લોકો પરસ્પર મિત્રતાથી વર્તીએ,

ઓરમ્ દક્ષિણા દિગિન્દ્રોઽધિપતિ સ્તિરશ્વિરાજી રક્ષિતા

પિતર ઇષવઃ તેભ્યો નમો (શેષ પૂર્વવત)

પાછલા મંત્રમાં છે તે પ્રમાણે ॥૨॥

॥અથર્વ-કાંડ-૩અ-૬૬-૨૭ મં-૧॥

અર્થ—દક્ષિણ દિશાનો અધિપતિ ઇન્દ્ર કે જે પૂર્ણ અશ્વર્યાવાળો છે, જે પદાર્થ કીટ પતંગ, વૃશ્ચિક વિગેરે જે તિર્યક કહેવાય છે, તેમની જાતથી રક્ષણ કરનારો એક પરમેશ્વર છે, જેની સૃષ્ટિમાં જ્ઞાની લોક બ્રાહ્મણી માંદક છે, તે મ્યો નમો.....વિગેરેનો અર્થ પાછલા મંત્ર પ્રમાણે છે માટે ત્યાં જોઈ લેવો.

આરમ્ પ્રતીચી દિગ્વરુણોઽધિપતિઃ પૃથક્કૂરાક્ષિતાન્ન મિષવઃ
તેમ્યો નમો—(શેષ પૂર્વવત) ॥ ૩ ॥

અથ-કાંડ-૩અ-૬૬-૨૭મં-૪ ॥

અર્થ—જે પશ્ચિમ દિશા અર્થાત અપર્ણી પુંકના સાગે છે ત્યાં વરૂણ જે સર્વથી ઉત્તમ સર્વનો રાજા પરમેશ્વર છે જે મોટા અજગર અને સાપ આદિ ઝેરી પ્રાણીઓથી રક્ષા કરનારો છે, જેનો અન્ન અર્થાત પૃથિવ્યાદિ પદાર્થ બ્રાહ્મણી માંદક શ્રેષ્ઠોની રક્ષા અને દુષ્ટોના તાડન-શિક્ષા-નું નિમિત્ત છે. (તેમ્યો નમો પાછલા મંત્રમાં છે તે પ્રમાણે)

ઓરમ્ ઉદીચી દિક્સોમોઽધિપતિઃ સ્વજો રક્ષિતાં શર્નિરિષવ,
તેમ્યો નમોઃ—(શેષ પૂર્વવત્) અથ૦ કાં ૩ અ-૬ વ-૨૭ મં-૧૪ ॥

અર્થઃ—ઉત્તરદિશામાં સોમ અર્થાત્ શાંત્યાદિ ગુણોથી
આનંદ કરાવનારા જગદીશ્વરનું ધ્યાન કરવું જોઈએ. જે
અજન્મા રક્ષા કરનારો અને જેનાં ખાણુ વિજળી છે.
તેમ્યો નમો..... આગલા મંત્ર પ્રમાણે છે. ત્યાં
જોઈ લેવો.

ઓરમ્ ધ્રુવાદિગ્વિષ્ણુ રધિપતિઃ કલમાષગ્રાવો રાક્ષતાં
વીરુધ ઇષવઃ તેમ્યો નમો.....(શેષ પૂર્વવત્) ॥ ૫ ॥
અથ૦ કાં ૦ ૩ અ-૬ વ- ૨૭ મં ૫ ॥

અર્થ—ધ્રુવદિશા જે આપણી નીચે તેમાં વિષ્ણુ
અર્થાત્ વ્યાપક નામથી પરમાત્માનું ધ્યાન કરવું જોઈએ.
જેના હીલા રંગવાળા વૃક્ષાદિ ગ્રીવાની માફક છે. જેના
ખાણુની માફક સર્વ વૃક્ષ છે તે અધો દિશામાં અમારી
રક્ષા કરે (તે મ્યો નમો આગળના મંત્ર પ્રમાણે
અર્થ કરી લેવો-)

ઓરમ્ ઉર્ધ્વાદિગૃહસ્પતિ રધિપતિઃ સ્વિત્રો રક્ષિતા વર્ષ
મિષવઃ । તેમ્યો નમો ———(શેષ પૂર્વવત્) ॥ ૬ ॥

અથ૦ કાં ૩ અ ૬ વ- ૨૭ મં ૬

અર્થ—જે ઉર્ધ્વ અર્થાત્ ઉપરની દિશામાં બહુ-
સ્પતિ જે વાંછીનો સ્વામી પરમેશ્વર છે, તેને અપણે
રક્ષક બાણવો તેના બાણની માફક વર્ષાદનાં જિંદુ છે.
તેનાથી અમારી રક્ષા કરો. (તેમ્યો નમો.....) આગ-
લા મંત્ર પ્રમાણે અર્થ કરી હોવો.)
નીચેના મંત્રોથી ઇશ્વરની સ્તુતિ તથા પ્રાર્થના કરવી.

॥ અથોપસ્થાન મંત્રાઃ ॥

ઓ૩મ્ ઉદ્યં તમસસ્પરિત્વઃ પદ્યન્ત ઉત્તરમ્
દેવં દેવત્રા સૂર્ય મગન્મ જ્યાંતે રુત્તમમ્ ॥ ૧ ॥

ય૦અ૦૩૫ મં- ૧૪ ॥

અર્થ—સર્વ અધિકારથી પૃથક પ્રકાશ સ્વરૂપ પ્ર-
લયના પછી સદા વર્તમાન, દેવોના દેવ અર્થાત્ પ્રકાશ
કરવાવાળામાં પ્રકાશક ચરાચરના આત્મા, જ્ઞાન સ્વરૂપ
અને સર્વથી ઉત્તમ, આપને પ્રાપ્ત થવાને પ્રાર્થના કરીએ
છીએ, આપ કૃપા કરીને શીઘ્ર પ્રાપ્ત થાઓ કારણકે
આપજ અમારા રક્ષક છો,

ઓ૩મ્ ઉદ્યં જાતવેદસં દેવં વહન્તિ કેતવઃ ।

દશૈ વિશ્વાય સૂર્યમ્ ॥ ૨ ॥ ય૦અ-૩૩ મં- ૩૧ ॥

અર્થ—જેનાથી ઋગ્વેદાદિ ચારવેદ પ્રસિદ્ધ થયે

છે, અને જે પ્રકૃત્યાદિ ભૂતોમાં વ્યાપ્ત થઈ રહ્યો છે, જે સર્વ જગતને ઉત્પાદક છે તે પરમેશ્વર ભત-વેહના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, જે સર્વ દેવોના દે-વ અને સર્વ જીવ આદિ જગતના પ્રકાશક છે. તે પરમાત્મોન વિશ્વવિદ્યાની પ્રાપ્તિ માટે અમે ઉપા-સના કરીએ છીએ, જે કેતવ એટલે વેદની શ્રુતિ અને જગતના જીદા જી. રચના આદિ નિયામક ગુણ જાણે છે, અને પ્રાપ્ત કરે છે, તે વિશ્વના આત્મા અંત-યાંમી પરમેશ્વરનીજ ઉપાસના અમે સદા કરીએ છીએ બીજા કોઈની નહિ

ઓ૩મ્ ચિત્રં દેવાનામુદગાદર્નાકં ચક્ષુર્મિત્રસ્ય વરુણસ્યાગ્નેઃ
આપ્રાચાવા પૃથિવી અન્તરિક્ષઃ સૂર્ય આત્માજગતસ્ત-
સ્થુશ્ચ સ્વાહા॥ ૩ ॥ ય૦અ૦૯મ ૦૪૨ ॥

અર્થ—પ્રાણી અને જડ જગતનો જે આત્મા છે તેને સૂર્ય કહે છે, જે સૂર્ય અને બીજા લોકોને ઉત્પન્ન કરી ધારણ અને રક્ષણ કરવાવાળો છે, જે મિત્ર અર્થાત રાગદ્વેષ રહિત મનુષ્ય તથા સૂર્યલોક અને પ્રાણના ચક્ષુને પ્રકાશ કરવાવાળો છે, બધા ઉત્તમ કર્મોમાં જે વર્ત-માન તથા મનુષ્ય, પ્રાણ, અપાન અને અગ્નિનો પ્રકાશ કરનાર છે, તેમજુત સ્વરૂપ વિદ્વાનો ॥ હૃદયમાં

સેવા પ્રકાશિત રહે છે. જે બધા મનુષ્યોનાં બધાં દુઃખો
નાશ કરવાને પરમ ઉત્તમ બળવાન છે. તે પરમેશ્વર અ-
મારા હૃદયમાં યથાવત્ પ્રકાશિત રહે.

ઓરમ્ તચ્ચક્ષુર્દેવહિતં પુરસ્તાચ્છુક્રમુચરત્ । પરમે
શતં જીવેમ શરદઃ શતશ્શણુયામ શરદઃ શતં પ્રવ્રવામ
શરદઃ શતમદીના ર્યામ શરદઃ શતં મૂયશ્ચ શરદઃશતાત્
॥ ૪ ॥ ય-અ- ૩૬ મં-૨૪

અર્થ—જે બ્રહ્મ સર્વનો દ્રષ્ટા ધાર્મિક વિદ્વાનોનો
પરમ હિતકારક તથા સૃષ્ટિ પૂર્વે, પશ્ચાત્, અને મધ્ય-
માં સત્ય સ્વરૂપ વર્તમાન રહે છે, અને સર્વ જાતનો
કર્તા છે, તેજ બ્રહ્મને અમે સો વર્ષ સુધી જોઈએ, જીવિ-
એ, સાંભળીએ, અને તેજ બ્રહ્મનો વ્રેપદેશ કરીએ તથા
તેનીજ કૃપાથી કોઈને આધીન ન રહીએ; તેજ પરમે-
શ્વરની આજ્ઞા પાલન અને કૃપાથી સો વર્ષ ઉપરાંત અમે
જોઈએ, જીવીએ, સાંભળીએ, અને સ્વતંત્ર રહીએ, અર્થાત
આરોગ્ય શરીર, દૃઢેન્દ્રિય, શુદ્ધમન, અને આનંદ સહિત
અમારો આત્મા સદા રહે

॥ અથ ગુરુમન્ત્રઃ ॥

ઓરમ્ ધૃમ્ સ્વઃ તત્સાવિતુર્વરેણ્યંભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ
ધ્યો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ॥ ય.અ-૩૬મં ૦ રાત્રી ૦ મંડ ૦ ૩ સૂ ૦

૬૨ મ-૧૦૥ એવ ચતુર્વેદેષુ સમાનો મન્ત્રઃ

અથ — (ઔરમ્) જે પરમેશ્વરનું મુખ્ય નામ છે, (મૂઃ) જે સમ્પૂર્ણ દેહધારીઓનો પ્રાણહતા તથા માણુથી પણ પ્રિય છે, (મુવઃ) જે ધર્માત્માઓના કલ્લેશોનું નિવારણ કરે છે, (સ્વઃ) જે સુખસ્વરૂપ છે, એ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને કે જે સર્વ જગતનો ઉત્પાદક અને પાલક છે, જે બ્રહ્મ કરવાને યોગ્ય છે, જે તેજસ્વરૂપ છે, તે દેવજગદીશ્વરનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ જે અમારી બુદ્ધિઓને મલિન વાસનાઓથી હઠાવી બિન્દુ કામોમાં પ્રેરણા કરે અને આકર્ષિત કરે,

તાત્પર્ય—જે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું મુખ્ય સર્વોત્તમ નામ આમ છે. જે સર્વળાં જંતુઓનો પ્રાણહતા અર્થાત પ્રાણથી પણ પ્રિય છે, જે સજ્જનોના હુઃખોને દૂર કરી નિત્યાનંદમાં રાખે છે, જે સ્વર્ગ સર્વવ્યાપી; સર્વ શક્તિમાન છે; જે અનંત બ્રહ્માંડોનું તથા તેના અંતર્ગત સંપૂર્ણ વસ્તુઓનું આદિકારણ, પાલક, તથા હૃદયકારક છે, જે અત્યંત બ્રહ્મ કરવા યોગ્ય છે એ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ, નિરંજન, નિરાકાર, નિરાધાર, નિર્વિકાર, અધર્મોદ્ધારક, ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને આપનારો છે, તેનું જ અમે ધ્યાન કરીએ છીએ, કે તેજ અમારી બુદ્ધિઓને દુરાચારથી છોડાવીને સદાચારમાં સ્થિર કરે,

એ પ્રકારથી સર્વ મંત્રોના અર્થોથી પરમેશ્વરની સમ્યક્ ઉપાસના કરીને પછી સમર્પણ કરેકે હે ઈશ્વર કયાનિધે! ૫ આપની કૃપાથી જે જે ઉત્તમ કામ અમે કરીએ છીએ તે સર્વ આપને અર્પણ છે, જેથી અમે લોક આપને પ્રાપ્ત થઈને, ધર્મ જે સત્યન્યાયનું આચરણ કરવાનું છે, અર્થ જે ધર્મથી પદાર્થોની પ્રાપ્તિ કરવાની છે, કામ જે ધર્મ અને અર્થથી ઈષ્ટ લોગોનું સેવન કરવાનું છે, અને મોક્ષ કે જે સર્વ દુઃખોથી છુટી સદા આનંદમાં રહેવાનું છે, એ ચારે પદાર્થોની અમને શીઘ્ર પ્રાપ્તિ થાઓ.

॥ અથ સમર્પણ મન્ત્રઃ ॥

આમ્ નમઃ શમ્ભવાય ચ મયો ભવાય ચ નમઃ જ્ઞાન્કરાય ચ
મયસ્કરાય ચ નમઃ શિવાય ચ શિવતરાય ચ ॥ ૧૦ અ ૦ ૧૬

મ ૦ ૪૧

અર્થ—જે સુખ સ્વરૂપ સંસારના ઉત્તમ સુખે આ નારો કલ્યાણનો કરનારો મોક્ષસ્વરૂપ, ધર્મયુક્ત કર્મોને કરનારો, પોતાના ભક્તોને સુખ આપનારો અને ધર્મનાં કામો કરાવનારો, અત્યંત મંગળસ્વરૂપ, અને ધાર્મિક મનુષ્યોને મોક્ષ સુ આપનારો છે. તેને અમારા વારંવાર પ્રણામ છે

॥ इति सन्ध्योपासन विधिः ॥

॥ અથ દ્વિતિય દેવયજ્ઞ અર્થાત્ અગ્નિહોત્ર ॥

સંકથોપાસન કરી ઘા પછી અગ્નિહોત્ર કરવાનો સમય ગણ્યો છે. તેને માટે (૧) કોઈપણ ધાતુ અથવા માટીના કુંડ કે જેનું માપ ૧૬ આંગળાં ઊંડો ને ૧૬ આંગળાં પહોળો ને નીચેથી ચાર આંગળાં પહોળો (૨) એક ચમચો જે સોળ આંગળાં લાંબો જેનો અગ્ર ભાગ અંગુઠાના અગ્રભાગ જેવો કોઈ ધાતુ યા કાંટનો બનાવી લેવો. (૩) એક “ આજ્ય સ્થાલી ” અર્થાત્ ઘી રાખવાનું પાત્ર સોના ચાંદી યા લાકડાનું રાખવું. (૪) એક જગપાત્ર આચમની સાથે, (૫) ચિમટો સળગેલા અગ્નિને જરૂર પડે પકડવા યા ખસેડવા માટે. પલાશ, શમી, ઉદુમ્બાદિ વૃક્ષનાં લાકડાં નાનાં નાનાં યજ્ઞમાં માથે તેટલાં કરી રાખવાં સાથે સાથે ચંદન કાઠ પશુ મથા શકિત મુકવાં. ત્યાર બાદ ઘીને ગરમ કરી ગાળી નાખવું કે વખતે કંઈ જીવ જંતુ હોય તે નીકળી જાય પછી એક શેર ઘીમાં ૧ રતી કસ્તુરી, ૧ માસો કેસર નાખીને આ પ્રમાણે ઘી તૈયાર કરી યથાશકિત હવન માટે એક પાત્રમાં ભરું રાખવું. અગ્નિહોત્ર કરવા બેસતા પૂર્વે પૂર્વાંકત સાહિત્યો લઈને બેસવું પછી નિચેના ત્રણ મંત્રોથી જમણા હાથમાં જળ લઈ ત્રણ આચમન કરવાં.

ओं अमृतोपस्तरणमसि स्वाहा ॥ १ ॥

ओं अमृतापिधान मसि स्वाहा ॥ २ ॥

ओं सत्यंयशः श्रीमपि श्रीः श्रयतां स्वाहा ॥ ३ ॥

પશ્ચાત્ ડાઘા હાથમાં જળ લઈ જમણા હાથની
છેલલી અંગુલિની પાસેની બે આંગળીઓથી નીચેના
મંત્ર બોલીને અંગસ્પર્શ કરવો,

ओं वाङ्म आस्येऽस्तु ॥ आभं त्रयीभुपनोस्पर्शं કરવો.

ओं नसोमं प्राणोऽस्तु ॥ “ “ नाસિકાનો. “ “

ओं अक्षणोर्म ચક્ષુરસ્તુ ॥ “ “ બેઆંખોનો “ “

ओं कर्णयोर्म શ્રોત્રમસ્તુ ॥ “ “ બેકાનનો “ “

ओं बाह्योर्म बलमસ્તુ ॥ ” ” બેહાથનો “ “

ओं उवोर्म ओजोऽस्तु ॥ “ “ બેઆંખોનો “ “

આછેલ્લા મંત્રથી આખાઅંગને પાણી છાંટીસતેજ કરવવું,

ओं अरिष्टानि मेऽङ्गानि तनूस्तन्वा म सहस्रन्तु ॥

પારસ્કર ગ્રંથાં ૩ સૂર ૧ ॥

ત્યાર પછી નીચેનો મંત્ર બોલી અગ્નિ યા કુપુર સળગાવું

॥ ओ३म् भूर्भवः स्वः ॥

યજ્ઞકુંડમાં અગ્નિ સ્થાપન નીચેના મંત્રથી
કરવો,

ओं मूर्ध्निः स्वर्गोऽस्मिन् भूमिः पृथिवी च वारिष्मणा । तस्यास्ते
पृथिवी देवयजनी पृष्ठेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे ॥

ય૦અ૦૩મપ ॥

નીચેના મંત્ર વડે તેના ઉપર થોડું કપુર તથા
લાકડાના બારિક ટુકડા મૂકી પંખાથી અગ્નિ પ્રજ્વલિત
કરવો.

ओं उद्बुध्यस्वाग्नें प्रतिजग्महि त्वमिष्ठापूर्तं सधं सृजेथाम-
यंच । अस्मिन्त्सधस्थे अद्युत्तरस्मिन् विश्वेदेवा यजमानश्च
सीदत ॥

ય૦અ૦૧૫મપ૪ ॥

પછી ચંદનની અથવા પલાશાદિ વૃક્ષની આઠ
આગળ લાંબી એવી ત્રેણી સમિધા લઈ નીચે લખ્યા પ્ર-
માણે મંત્ર બોલી અગ્નિમાં ચઢાવવી.

ओं अयन्त इह आत्मा जातवेदस्तेनेद्यस्ववर्द्धस्व चेददवर्द्धय
चास्मान् प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन समेधय
स्वाहा ॥ इदमग्नये जातवेदसे इदन्नमम ॥ १ ॥

આ મંત્રથી એક સમિધા અગ્નિમાં અર્પણ કરવી,

ओं समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतार्तार्थिम् । आस्मिन्
हव्या जुहोतन, स्वाहा ॥ इदमग्नये इदन्नमम ॥ २ ॥

ओं सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तिन्न जुहातन । अग्नये जात-
वेदसे स्वाहा ॥ इदमग्नये जातवेदसे इदन्नमम ॥ ३ ॥

આ બન્ને મંત્રો બોલી બીજી

ओं तन्त्वा सामीन्द्रिराङ्गिरो वतेन वर्धयामसि । बृहच्छां
चायावीष्टय स्वाहा ॥ इदमग्नये ऽङ्गिरसे इदन्नमम ॥ ४ ॥
ય૦અ૦૬મું ૧ । ૨ । ૩ ॥

આ વડે ત્રીજી સમિધા અર્પણ કરવી,

આ પ્રમાણે સમિદાધાન કર્યા પછી યજ્ઞ માટે
તૈયાર કરેલા ધીમાંથી પાંચ આહુતિ નીચેના મંત્ર
બોલી અગ્નિમાં આપવી,

आ अयन्त इध्म आत्मा जातवेदस्तेनेध्यस्व वर्धस्व चेद्ध वर्द्धय
चास्मान् प्रमया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसनान्नोद्येन समधय स्वाहा
इदमग्नये जातवेदसे—इदन्नमम ॥ १ ॥

આ મંત્રથી પાંચ ધીની આહુતી આપવી,

ત્યાર પછી વેદીની ચારે દિશામાં જળનું સિંચન
કરવું કારણ કે કીડીઆદિ જન્તુ અગ્નિ પાસે આવે નહિ
નીચેના મંત્રો બોલીને જળાસિંચન કરવું.

ओं अदिते ऽनुमन्यस्व ॥ आभन्त्रथी पूर्वं िशाभां
જળ છાંટવું

ओं अनुमतेऽनुमन्यस्व ॥ " " पश्चिम " "

ओं सरस्वत्यनुमन्यस्व ॥ " " ઉત્તર " "

ગોમિલ ગૃંપ્રંસ્વં ૩ । સૂં ૧-૩

ओं देव तवितः प्रसुव यज्ञ प्रसुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो
गन्धर्वः केतपूः केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं : स्वदतु ॥

યંઅં૩ંમં૦૧ ॥

આ મંત્રથી વેદીની ચારે તરફ પાણી છાંટવું.
પાણી એટલું છાંટવું કે તે ઓળંગી કીડીઆદ કંઈ
અંદર-વેદીની પાસે-આવવા પામે નહી, તે પછી
સુવાને, અંગુઠો, મધ્યમા, અને અનામિકા એ ત્રણ અંગુ-
લિઓથી પકડીને નીચેના મંત્રથી ધીની આહુતિઓ
આપવી,

ओं अग्नये स्वाहा । इदमग्नये इदन्नमम ॥ આ મંત્રથી
વેદી ૨ દિશા તરફ આહુતિ આપવી,

ओं सोमाय स्वाहा । इदं सोमाय-इदन्न मम ॥ ગો ગૃં
પ્રં ૧ । સંતસૂં ૨૪ ॥

આ મંત્રથી વેદીની અંદર દક્ષિણ ભાગમાં
આહુતી આપવી.

: प्रजापतये स्वाहा । इदं प्रजापतये-इदन्नमम ॥

આ ઇન્દ્રાય સ્વાહા । ઇદમિન્દ્રાય-ઇદન્ન-મમ ॥

વેદીના મધ્ય ભાગમાં આપવી ત્યાર પછી નીચે લખેલા મંત્રોથી પ્રાતઃકાળ અને સાયંકાળ અગ્નિહોત્ર કરવો.

પ્રાતઃકાલ હોમના મંત્રો:—

ઓં સૂર્યો જ્યોતિર્જ્યોતિઃ સૂર્યઃ સ્વાહા ॥ ઓં સૂર્યો વર્ચો જ્યોતિર્વર્ચઃ સ્વાહા ॥ ઓં જ્યોતિઃ સૂર્યઃ સૂર્યો જ્યોતિઃ સ્વાહા ॥ ઓં સર્જુર્દેવેન સર્વિત્રા સર્જુરુષસેન્દ્રવત્યા જુષાણઃ સૂર્યો વેતુ સ્વાહા ॥ ૪

॥ સાંયકાલ હોમના મંત્રો ॥

આં અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃ સ્વાહા ! ઓં અગ્નિર્વર્ચો જ્યોતિર્વર્ચઃ સ્વાહા । ઓં અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃ સ્વાહા ॥ ૬ ॥

આ છેલ્લા મંત્રનો મનમાં ઉચ્ચાર કરીને આહુતી આપવી.

ઓં સર્જુર્દેવેન સર્વિત્રા સર્જુરુષસેન્દ્રવત્યા જુષાણો અગ્નિર્વેતુ સ્વાહા ॥ ૪૫૦અ૦૩મં૧-૧૦ ॥

નીચે લખેલા મંત્રોથી પ્રાતઃકાલ અને સાંયકાલ અને હોમમાં આહુતી આપવી.

ઓ મૂરગ્નયે પ્રાણાય સ્વાહા॥ ૬૬મગ્નયે પ્રાણાય ૬૬ન્નમમ
॥ ૧ ॥

ઓ યિવ્યે ડપાનાય સ્વાહા । ૬૬વાયવ્યે ડપાનાય ૬૬ન્ન
મમ ॥ ૨ ॥

ઓ સ્વરાદિત્યાય વ્યાનાય સ્વાહા॥ ૬૬માદિત્યાય વ્યાનાય
૬૬ન્નમમ ॥

ઓ ધુર્વઃ સ્વરાગ્નિવાચ્યાદિત્યેભ્યઃ પ્રાણાપાનવ્યાનૈભ્યઃ
સ્વાહા॥ ૬૬મીગ્નિવાચ્યાદિત્યેભ્યઃ, પ્રાણાપાનવ્યાનૈભ્યઃ
૬૬ન્નમમ ॥ ૧ આપોજ્યોતિરસો ડમૃતં બ્રહ્મભૂર્ભુવઃ

સ્વરે સ્વાહા ॥૫॥ ઓં ચાં મેધાં દેવગણા પિતરશ્વાપા-
સતે તથા મામચ મેધયા ડગ્ને મેધાગ્નિં કુરુ સ્વાહા ॥૩॥

ય૦અ૦૩૨ મં-૧૪ ॥ ઓં વિશ્વાની દેવ સવિતર્દુરિતાનિ
પરાસુવ । યદ્વદ્રંતઞ્ચ આસુવ સ્વાહા ॥૭ ॥ ય૦અ૦૩૦ મં૦

૩ ॥ ઓં અગ્ને નય સુપથારાયે અશ્માન્વિશ્વાનીં દેવ વસુનાનિ
વિદ્વાન્ । યુવાધ્યસ્મજ્જુહુરાણમેનો ભૂયિષ્ઠાન્તે નમ ડર્ક્તિં
વિધેમ સ્વાહા ॥ ૮ ॥ ય૦અ૦૪૦ મં-૧૬ ॥

આ આઠ મંત્રોથી આઠ આહુતી ઓખ્યા પછી
નીચેનો મંત્ર ગણુ વખત બોલીને ગણુ આહુતી આપી
ને યજ્ઞની પૂર્ણાહુતી કરવી,

१ सर्वं वै पूर्णं स्वाहा ॥૩॥

॥ इति अग्निहोत्रविधिः ॥

॥ तृतीय पितृयज्ञः ॥

અગ્નિહોત્ર નિધ પૂર્ણ ક્રીધા પછી ત્રીજો પિતૃ યજ્ઞ આવે છે. અબિત માતા પિતાદિ વડિલોની યથા-વત સેવા કરવી તેનું નામ પિતૃયજ્ઞ છે,

પિતૃયજ્ઞના બે ભેદ છે, (૧) શ્રાદ્ધ (૨) તર્પણ.

વિદ્યમાન દેવ, ઋષિ અને પિતૃઓ હોય તેમ.

શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવા કરવી તેને શ્રાદ્ધ કહે છે, અને તેમને જે કર્મોએ કરીને તૃપ્ત અર્થાત સંતોષ આપવો તેને તર્પણ કહે છે. શ્રાદ્ધાદિકર્મ જે વિદ્યમાન અર્થાત જે મત્યક્ષ છે તેમાં ઘટે છે. મૃતકોમાં નહિ કેમકે મૃતકો ની પ્રાપ્તિ અર્થાત તેમને જે વા એ દુર્લભ છે તેથી તેમની સંવા કોઈ પ્રકારે થઈ શકતી નથી. મૃતકોમાંનું નામ લઈ કોઈ પદાર્થ કોઈને આપવા તે મૃતકોને પહોંચતા મથી માટે તે પ્રમાણે કરવું તે સર્વ થા અસંભવ છે, વેદમાંજે શ્રાદ્ધ તર્પણ કહ્યાં છે તે વિદ્યમાનના અભિપ્રાયથી કહ્યાં છે, સેવા કરવાને યોગ્ય અને સેવા કરવા વાળો એ બે પ્રત્યક્ષ થયા વિના સેવા કે કંઈકામ થઈ શકતું નથી, શ્રાદ્ધાદિ કર્મમાં સત્કાર કરવા યોગ્ય ત્રણ વર્ગ છે, (૧) દેવ (૨)

ઋષિ (૩) પિતર,

॥ અથ દેવ પ્રમાણમ્ ॥

પુનન્તુ મા દેવ જનાઃ પુનન્તુ મનસા ધિયઃ ॥ પુનન્તુ વિશ્વા
ભૂતાનિ જાતવેદઃ પુનર્હિમા ॥ ય૦ અ૦ ૧૯ મં ૩૯ ॥
દ્વયંવાઽઈદં ન તૃતીય મમસ્તિ । સત્યંચ વાનૃતં ચ સત્યંચ
દેવા અનૃતં મનુષ્યા ઇદમહમનૃતાત્પ્રમુપમીતિ તન્નાનુ-
ષ્યેભ્યો દેવાનુપૈતિ ॥ સર્વે સત્યંચ વદત્ । એતાદે વૈ
દેવાત્રતં ચરાન્તે યત્સત્યં તસ્માત્તે યશા યશોહ ભવતિ
યર્ણવં વિદ્વાંત્સત્યં વદતિ ॥ શત૦ કાં-૧ અ૦ ૧ બા૦ ૧

કં ૪—૫ ॥

વિદ્વાથ્ સોહિ દેવાઃ ॥ શત૦ કાં ૦ ૩ અ૦ ૭ બા૦ ૬
ક-૧૦ ॥

ભાવાર્થ

હે જાતવેદ પરમેશ્વર આપ સર્વ પ્રકારે મને
પવિત્ર કરો જેનું ચિત્ત આપમાં છે, તથા જે આપની
આજ્ઞા પાળે છે, તે વિદ્વાન-જ્ઞાની-પુરુષ પોતાની બિ-
દ્યાથી મને પવિત્ર કરો એ પ્રકારે આપનું આપેલું જે
વિશેષ જ્ઞાન અને આપના વિષયનું ધ્યાન એવડે અમારી
બુદ્ધિ પવિત્ર થાય સંસારના તમામ જીવો આપની કૃપા
થી પવિત્ર અને આનંદયુક્ત થાઓ, જે લક્ષણોથી

મનુષ્યોની બે સંજ્ઞા થાય છે, અર્થાત દેવ અને મનુષ્ય તેનું કારણ સત્ય અને જીઠંત્વ બે છે. જે સત્ય બોલનારા, સત્ય માનનારા અને સત્ય કર્મ કરવાવાળા છે, તે દેવ; અને જીઠું બોલનારા જીઠું માનનારા ને જીઠું કરનારા છે તે મનુષ્ય કહેવાય છે. જે જીઠંત્વી દુર થઈ સત્યને પ્રાપ્ત થાય છે તે દેવ જાતિમાં ગણાય છે અને જે સત્યથી દુર થઈ જીઠંત્વને પ્રાપ્ત થાય છે તે મનુષ્ય, અસુર ને રાક્ષસ કહેવાય છે. એ માટે સર્વ કાળમાં સત્ય કહેવું માનવું ને ચાલવું, સત્ય વ્રતનું આચરણ કરવાવાળા મનુષ્ય યશસ્વિઓમાં યશસ્વિ થવાથી દેવ ને તેથી ઉલટા અસુર ગણાય છે. માટે વિદ્વાન તેજ દેવ છે, અને તેનુંજ ગ્રહણ કરવું એ યોગ્ય છે.

॥ अथ ऋषिप्रमाणम् ॥

तं यज्ञं बर्हिषि पौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः ॥ तेन देवा
अयजन्त साध्या ऋषयश्चय ॥ य० अ० ३१ मं० ९ ॥

अथ यदेवानु ब्रवीत । इति तेनर्षिभ्यः ऋणं जायते तद्धर्मभ्यः
एतत्करोत्यृषीणां निधिगोप इति ह्यनृचानमाहुः ॥

शत कां० १ अ० ७ कं० ३ ॥

अथार्षेयं प्रवृणीते । ऋषिभ्यश्चैवेनमेतद्देवभ्यश्च निवेदय
त्ययं महावीर्यो यो यज्ञं प्रापदिति तस्मादार्षेयं प्रवृणीते ॥

શત૦કાં૦૧ પ્રપા૦૩અં૦૪કં૦૩ ॥

ભાવાર્થ

સર્વ વિદ્યાને લક્ષીને લક્ષ્યાવયું તે ઋષિકર્મ કહેવાય છે તે લક્ષુવા લક્ષ્યાવવાથી ઋષિ ઋષુ થાય છે તે ઋષુ મુક્ત કરવા માટે તેમને ઉત્તમ પદાર્થો આપવાથી નિવૃત્ત થાય છે, અને જે તે ઋષિઓની ઉત્તમ સેવા કરે છે તે તેને સુખ આપવા વાળા થાય છે, એજ વ્યવહાર વિદ્યાકોષથી રક્ષા કરવાનું છે, જે સર્વ વિદ્યાને લક્ષીને સર્વને લક્ષ્યાવે છે, તે ઋષિ કહેવાય છે, જે લક્ષીને લક્ષ્યાવવા માટે વિદ્યાર્થીઓને ભક્તિ કરવો જોઈ ઋષિઓનો ધર્મ કહેવાય છે, જે ઋષિ કરે છે તે ઋષિઓને-દેવોને માટે પ્રસન્ન કરવાના પદાર્થો નિવેદન તથા સેવા કરે છે તે વિદ્વાન અતિ પરાક્રમી હોઈને વિદ્યુત જ્ઞાનવાન થાય છે માટે અધ્યાત્મિક ઋષિઓનો સત્કાર કરવો.

॥ યજ્ઞ પિતૃ નમઃ ॥

ઋજિં નમસ્તુ ત વૃતં યજઃ ઋષિ રિતુ ॥

સ્વધાત્ય તર્પયતં મે પિતૃન્ ॥ ય૦અ૦ રમં૩૪ ॥

ભાવાર્થ

પિતા અને સ્વામી પોતાના પુત્ર, પૌત્ર, સ્ત્રી ન નોકરોને સર્વ દિવસોને માટે આજ્ઞા આપીને કહે કે

પિતા, પિતામહાદિ, માતા, માતામહાદિ આચાર્ય અને આચાર્ય વિદ્વાન લોકો જે અવસ્થા અથવા જ્ઞાનમાં શ્રેષ્ઠ હોય તે સર્વના આત્માઓને યથા યોગ્ય સેવા કરી પ્રસન્ન કર્યા કરો, સેવા કરવાના પદાર્થ ઉત્તમજળ, અનેક રસ, મૂત, દૂધ, અનેક સંસ્કારોથી સિદ્ધ કરેલા રોઝ નાશ કરવાવાળા ઉત્તમ અન્ન અને, ફળ ફળાદિ એ સર્વ પદાર્થોથી તેમની સેવા સદા કરતા રહો. કે જેથી તેમનો આત્મા પ્રસન્ન થઈ તમોને આશિર્વાદ દેતા રહે; તેથી તમો પણ સદા પ્રસન્ન ને સુખી રહી શકો. અર્થ, -હે પૂર્વોક્ત પિતૃલોકો તમે સર્વ અમારા અમૃતરૂપ પદાર્થોના ભાગોથી સદા સુખી રહો અને જેને પદાર્થની આપને રિછા હોય તે તે અમે આપને પુરા પાડીએ તેની માફા સદા કરતા રહો અમે લોકો આ વચન ને કર્મની આપને સુખ આપવા સ્થિત છીએ આપ કોઈ પ્રકારનું દુઃખ ન પામો. જેવીરીતે આપે બાહ્યાવસ્થામાં નિઃપ્રહયચર્યાશ્રમમાં અમે સુખ આપ્યું છે, તેવી રીતે અમે પણ આપ લોકોના પ્રતિઉપકાર કરવા આવશ્યક છે કે જેથી અમે કૃતજ્ઞ હોવો પ્રાપ્ત ન થઈએ.

॥ અથ ભૂતયજ્ઞઃ ॥

ત્યાર બાદ ચોથો બલિવૈશ્વદેવ અર્થાત્ ભૂતયજ્ઞ કરવો

નીચે લખેલા દશ મંત્રોમાંથી દરરોજ જમવા માટે જે રસોઇ તૈયાર થાય તેમાં લવણ સિવાયની રસોઇ એક થાળમાં લઈ તેમાં ઘી નાખી દશ આહુત અગ્નિમાં આપવી,

ૐ અગ્નયે સ્વાહા ॥ ૐ સોમાય સ્વાહા ॥ ૐ અગ્નિ
ષોમાભ્યાં સ્વાહા ॥ ૐ વિશ્વેભ્યો દેવેભ્યઃ સ્વાહા ॥
ૐ ધનવન્તરયે સ્વાહા ॥ ૐ કુર્હેવૈ સ્વાહા ॥
ૐ અનુમત્યૈ સ્વાહા ॥ ૐ મજાપતયે સ્વાહા ૐ સહ
ઘ્રાઘાપૃથિવીભ્યાં સ્વાહા ॥ ૐ સ્વિષ્ટકૃતે સ્વાહા ॥

ત્યાર પછી નીચે લખેલા મંત્રથી ખલિદાન કરવું એક થાળીમાં જુદી જુદી—

દિશાઓમાં તૈયાર થયેલી રસોઇમાંથી ભાગ મૂકવા તે વખતે કોઈ અતિથિ આવે તો તેમને તે જમાવી દેવું, અથવા કોઈ ન આવે તો અગ્નિમાં નાખી દેવું, (અતિથિની દરરોજ નાચા નાચે. ઉલ્કા રોડની વી. કોઈ ચોર અતિથિ આવે તો કોઈ નહિતા અગ્નિમાં નાખી દેવું.

ૐ સાનુમાયેન્દ્રાય નમઃ ॥ આમંત્રથી પૂર્વમાં ભાગ શખવે
ૐ સાનુગાયયમાય નમઃ ॥ “ “ દક્ષિણમાં “ “
ૐ સાનુગાય વરુણાય નમઃ ॥ “ “ પશ્ચિમમાં “ “

ओं सानुगाय सौमाय नमः॥ “ “ उत्तरभां “ “

ओं मरुद्भ्या नमः आ भंत्रधी द्वार निमित्त,

आ अदभ्यो नमः “ “ जण “

आ वनस्पतिभ्यो नमः “ “ सांभेधुं ने भांयणीआ ”

ओं श्रीयै नमः “ “ धिशा न द्विशा निमित्त

ओं भद्रकाल्यै नमः “ “ नैऋत्य “ “

ओं ब्रह्मपतेय नमः । ओं वास्तुपतेये नमः । आ भंत्र
धी मध्य आणु निमित्त.

ओं विभेभ्यो देवेभ्यो नमः ॥ ओं दिवाचरेभ्यो भूतेभ्यो नमः॥

ओं नक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ आ भंत्रधी उत्तर
द्विशा नि ॥ ओं सर्वात्म भूतेये नमः ॥ आ भंत्र-

धी ४५४ ओं विह्वलः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः आ
भंत्रधी उत्तर द्विशा निमित्त

आ भ्रमाद्ये उपर कभ्या भ्रमाद्ये कभ्योऽपि लाज
ठादी यथायोग्य उपरैः करये । यथात् नृदेव्यो अत्रो
जोही ७ लाभ भीकुं नाभी पडावेला नन्नमांथी जुडा
ठडावा,

ओं शुनांश्च पतितानां चश्वपचां पापरोगिणाम् । वायसानां
कुपीणांश्च जनकैर्निर्वपेद्भुवि ॥ मनु० अ० ३ श्लो० १२॥

અર્થ—કુતરાં, પતિત. ચાંડાલ, પાપરોગી, કાગડો અને
કૃમિકિટાદિ એ છ ના નામના છ લાગ કાઢી જેને તેને
આપવા,

॥ ઇતિ બલિવશ્વદેવ વિધિઃ ॥

॥ અથ અતિથિ યજ્ઞઃ ॥ ૫ ॥

ઓ તથસ્યૈવં વિદ્વાન્ બ્રાત્યોઽતાથ ગુંહાનાગચ્છેત્ ॥૧॥
આ સ્વપ્નનેમમ્બુદેત્ય બૂવાદ્ બ્રાત્ય ક્વાવાત્સીર્બ્રાત્યાદકં
બ્રાત્ય તર્પયન્તુ બ્રાત્ય યથા તે પ્રિય તથાસ્તુ બ્રાત્ય યથા
ત વશ સ્તથાસ્તુ વાત્ય યથા તે નિકામ સ્તથા સ્તિવતિ ॥૨॥
અથ કાં૦૧પૂ અનુ૦૨ ૧૧મં૦ ॥ ૨ ॥

પૂર્ણ વિદ્વાન, ધાર્મિક. પરાપકારી. સૂત્યોપદેશક.
પક્ષપાત રહિત, શાન્ત, સર્વહિતકારક. વિદ્વાન જ્યારે
જ્યારે ઘેર આવે યા તેડી લાવીએ ત્યારે ત્યારે તેમની
અન્નાદિથી પૂર્ણ સેવા કરી સંતોષ આપી તેમને ઉત્ત-
મ આસન ઉપર બેસાડી પ્રણામ કરી અતિ નમ્ર બની
જ્ઞાતિ વૃત્તિથી પ્રેક્ષા પુછવા અર્થાત તેમની પાસે જે
ઉત્તમ જ્ઞાન છે તેનો આપણે પૂર્ણ લાભ લેવો. એ મ-
માણે વિદ્વાનોની સેવા કરી તેમની પાસેથી જ્ઞાનામૃતનું
પાન કરવું તેને અતિથિયજ્ઞ કહેછે. આ પ્રમાણે પંચ
મહાયજ્ઞો દરેક ગ્રહરથોએ મતિદિન કર્યા કરવા.

॥ इति नित्यकर्म विधिः समाप्तः ॥

આ પ્રમાણે નિત્યકર્મ વિધિ પુરી કર્યા પછી નીચે
પ્રમાણે શાન્તિ પાઠનો મંત્ર બોલી કાર્મ પૂર્ણ કરવું.
ઓરમ્ ઘૌઃ શાન્તિરન્તરેક્ષઃ શાન્તિઃ પૃથિવી શાન્તિરાપઃ
શાન્તિ રોષધયઃ શાન્તિઃ । વનસ્પતયઃ શાન્તિ વિશ્વેદેવાઃ
શાન્તિર્બ્રહ્મ શાન્તિઃ સર્વઃ શાન્તિઃ શાન્તિ રેવ શાન્તિઃ સા મા
શાન્તિરધિ ॥ ઓ શાન્તિઃ ૩ ॥ ય૦ ૩૬ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—હે સર્વ હુઃખની શાન્તિ કરનાર, આસપાસ
નું આકાશ સર્વ લોકોને માટે સર્વદા શાન્ત (નિરૂપ-
દ્રવ) સુખકારક કરો, અન્તરિક્ષ અર્થાત્ મધ્ય લોકકે
જેમાં વાયુ આદિ પદાર્થ, પૃથિવી, પૃથિવીસ્થ પદાર્થ,
જળ, જલસ્થ પદાર્થ, ઔષધિ વનસ્પતિ, જગતના
સઘળા વિદ્વાનો તથા વિશ્વલોક વેદમંત્ર, ઇન્દ્રિય, સૂ-
ચાંદિ, તેનાં કિરણ, બ્રહ્મ પરમાત્મા, તથા વેદશાસ્ત્ર
અને સ્થૂળ તથા સૂક્ષ્મ સઘળું જગત આ બધું, અમારા
માટે હે સર્વ શક્તિમાન પરમાત્મા આપની
કૃપાથી શાન્ત (નિરૂપદ્રવ) સુખદાયક થાઓ. મને
પણ શાન્તિ પ્રાપ્ત કરાવો જેથી હું પણ આપની કૃપા-
થી દુઃખ દોષાદિ ઉપદ્રવ રહિત થાઉં તથા આખા સં-
સારના જીવો પણ દુઃખ દોષાદિ ઉપદ્રવોથી રહિત થાય.

॥ इति ओरम्

ઑંરમ

આર્યસમાજના મુખ્ય દશ નિયમો:-

(૧) સર્વ સત્ય વિદ્યા અને જે પદાર્થ, વિદ્યાર્થી જાણવામાં આવે તે સર્વનું આદિ મૂળ પરમેશ્વર છે.

(૨) ઈશ્વર અસ્થિદાનંદરૂપ, નિરાકાર, સર્વ શક્તિમાન, ન્યાયકારી, દયાળુ, અજન્મા, અનંત, નિર્વિકાર, અનાદિ, અનુપમ, સર્વાધાર, સર્વેશ્વર, સર્વવ્યાપક, અન્તર્યામી, અજર, અમર, અભય, નિત્ય પવિત્ર: અને સર્વ કર્તા છે. માટે જોનીજ પ્રાર્થના કરવી યોગ્ય છે.

(૩) વેદ સર્વ વિદ્યાઓનું પુસ્તક છે. વેદનું ભણવું ભણાવવું અને સાંભળવું સંભળાવવું એ સર્વ આર્યોનો પરમ ધર્મ.

(૪) સત્યનું શ્રદ્ધા કરવા અને અસત્યનું શ્રદ્ધા ન કરવામાં સર્વદા ઉચિત રહેવું.

(૫) સર્વકામ ધર્માનુસાર અર્થાત સત્ય અને અસત્યનો વિચાર કરીને કરવાં.

(૬) સંસારનો ઉપકાર કરવો એ આ સભા-સમાજનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે અર્થાત શારીરિક, આત્મિક અને સામાજિક ઉન્નતિ કરવી.

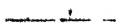
(૭) સર્વસાથે પ્રીતિપૂર્વક ધર્માનુસાર યથાયોગ્ય વર્તવું જોઈએ.

(૮) અવિદ્યાનો નાશ અને વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ.

પાછળ જુઓ.

(૯) પ્રત્યેક જણે પોતાની ઉન્નતિમાં મુલ્ય રહેવું જોઈએ, પરંતુ સર્વની ઉન્નતિમાં જ પોતાની ઉન્નતિ મેળવી જોઈએ.

(૧૦) સર્વ મનુષ્યોએ સમાજીક: સર્વ હિતકારી (અથવા) પાળવામાં પરતંત્ર રહેવું જોઈએ, અને પ્રત્યેક હિતકારી નિયમમાં સ્વતંત્ર રહેવું જોઈએ.

અમદાવાદ આર્ય સમાજમાં વેચાતું.

પુસ્તકોનું સુચીપત્ર--II

સત્યાર્થ પ્રકાશ-ગુજરાતી તથા હિંદી.

સંસ્કાર વિધિ " "

ઋગ્વેદાદિ ભાષ્ય ભૂમિકા "

મનુસ્મૃતિ " "

બ્રમનાશકે " "

સ્વર્ગમાં સળજેકટ કમિટિ "

" મહાસભા "

ગોકરણા નિધિ "

આ સિવાય ઋષિ દયાનંદ કૃત તેમજ અન્ય મહાત્માઓ કૃત અનેક જાતનાં પુસ્તકો ઘણી સંસ્તી કિંમતે મળશે. વધુ હકીકત માટે અમારી પાસેથી સુચીપત્ર મંગાવો.

